UTJECAJ FINANCIJSKE KRIZE IZ 2008. GODINE NA SVJETSKO GOSPODARSTVO

Mihaljević, Nikolina

Undergraduate thesis / Završni rad

2016

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of economics Split / Sveučilište u Splitu, Ekonomski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:124:488744

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-29**

Repository / Repozitorij:

REFST - Repository of Economics faculty in Split

zir.nsk.hr

UNIVERSITY OF SPLIT

dabar

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

SVEUČILIŠTE U SPLITU

EKONOMSKI FAKULTET

ZAVRŠNI RAD

UTJECAJ FINANCIJSKE KRIZE IZ 2008. GODINE NA SVJETSKO GOSPODARSTVO

Mentor:

Prof. dr. sc. Reić Zlatan

Student:

Nikolina Mihaljević (1120573)

Split, kolovoz, 2016.

SADRŽAJ

1 UVOD 3

1.1 Definiranje pojma istraživanja 4

1.2 Ciljevi rada 4

1.3 Metode rada 4

1.4 Struktura rada 5

2 TEMELJNI UZROCI KRIZE 6

2.1 Korijeni krize 6

2.2 Razvoj krize 8

3 UČINAK KRIZE NA SVJETSKO GOSPODARSTVO 16

3.1 Učinci krize na globalnu ekonomiju 16

3.2 Gospodarske posljedice 22

3.3 Utjecaj krize na Europsku uniju 23

3.4 Utjecaj krize na Hrvatsku 26

4 KAKO SMANJITI MOGUĆNOST IZBIJANJA NOVIH EKONOMSKIH POREMEĆAJA 31

5 ZAKLJUČAK 33

LITERATURA 35

SLIKE 37

TABLICE 38

SAŽETAK 39

ABSTRACT 40

1 UVOD

Svjetska financijska kriza koja je krenula 2007. godine, a svoj vrhunac doživjela 2008. godine je najveća ekonomska kriza koja je pogodila svijet još od 1930. i Velike depresije. Naime, kriza koja je krenula prvotno iz Sjedinjenih Američkih Država, slomom tržišta hipotekarnih kredita ubrzo se prelila i na ostatak svijeta. Posljedice same krize bile su katastrofalne, nekoliko velikih banaka i osiguravajućih kuća proglasilo je bankrot, a među najpoznatijim je bankrot Lehman Brothers Holdings Inc. Bankarski i financijski sektor svjetskog gospodarstva našao se u velikim problemima, a kriza se ubrzo nakon što je zahvatila prije navedene sektore, prelila u realni sektor. Mnoge zemlje poput Grčke, Španjolske, Portugala, Irske i Islanda našle su se u dužničkoj krizi jer nisu više mogle servisirati svoje dugove.

Društvo je kroz povijest preživjelo mnoge krize one nisu, kao danas, bile gospodarskog karaktera već vjerskog, socijalnog i sl. U zadnjem stoljeću, tj. suvremenom dobu, krize primarno imaju ekonomski karakter. Sljedeći podatak svjedoči o učestalosti pojave istih: u razdoblju od 1970. – 2007. svijet je pogodilo 124 bankarskih kriza, 208 tečajnih kriza (prilikom kojih je nominalna deprecijacija valute bila najmanje 30%) te 63 dužničke krize[1].

Veliki ekonomski poremećaj koji se dogodio nije zaobišao ni Hrvatsku. Naime, iako je stigla s malim zakašnjenjem, kriza je imala velike posljedice na Hrvatsko gospodarstvo. Mnoge male i velike tvrtke su propale, došlo je do rasta stope nezaposlenosti i pada stope BDP-a.[2]

Na posljetku, Velika kriza koja je nastupila ponovno je potaknula velike rasprave među vodećim svjetskim ekonomistima, s jedne strane nalaze se pobornici neoliberalne doktrine a s druge strane pobornici kejnezijanizma, tj. državnog intervencionizma.

[1] IMF: System Banking Crises: A New Database, Washington D.C., November 2008,

[2] Najveći pad BDP-a dogodio se 2009. godine kada je realni BDP pao za 8,6% , stopa rasta BDP-a danas još uvijek nije na razini prije nastupa krize. Stopa nezaposlenosti porasla je za preko 5%, s 12% u 2008. godini na 17.,5% u 2016. godini.

1.1 Definiranje pojma istraživanja

Problem istraživanja ovog završnog rada je pokušaj da se objasne uzroci svjetske ekonomske krize koja je pogodila svijet 2008. godine, izmjere njene posljedice i utjecaj na svjetsko gospodarstvo, a potom i posljedice koje je ostavila na Hrvatsko gospodarstvo. Krize u ekonomskom svijetu označavaju razdoblje u kojem dolazi do smetnja u funkcioniranju financijskog sustava, dolazi do pada vrijednosti imovine te nesolventnosti tvrtki iz različitih sektora nacionalne i globalne privrede.

1.2 Ciljevi rada

Ciljevi ovoga rada su: izmjeriti intenzitet krize, dubinu poremećaja i pokušati odrediti uzorke koji su doveli do tih poremećaja. Korištenjem relevantnih istraživački metoda istražiti će intenzitet globalne financijske krize koja je nastupila 2008. godine, pokušat će se istražiti dubina poremećaja, tj. koliko duboko je kriza zahvatila svjetsko gospodarstvo. Nadalje uzroci svjetske krize sežu malo dublje u povijest i povezane su s nizom neoliberalnih reformi koje su omogućile da do krize ovakvih razmjera uopće dođe. Naime, razvoj temeljen na nekontroliranoj potrošnji i deregulacija financijskog tržišta bilo je plodno tlo za razvoj mnogih upitnih financijskih instrumenata.

1.3 Metode rada

Znanstvena metodologija izrade stručnih radova pomoći će nam da proučimo one pojave, definicije, načela i zakonitosti koje su relevantne za ovaj završni rad. Metode znanstvene metodologije, koja se oslanja na smjernice opće metodologije, koristit će se kako bi se ostvario problem istraživanja. Metode koje će se koristiti su redom:

- Metoda analize – metoda kojom se kompleksne pojave, zaključci i sudovi raščlanjuju na jednostavnije sastavnice u svrhu boljeg razumijevanja istih
- Metoda sinteze – metoda kojom se povezuju različiti zaključci, sudovi i pojave u smislene složene cjeline

- Metoda deskripcije – metoda kojom se opisuju ili očitavaju procesi, pojave i predmeti u okolini
- Metoda kompilacije – postupak preuzimanja tuđih rezultata znanstvenog rada
- Metoda indukcije – metoda pomoću koje se analizom pojedinačnih činjenica dolazi do zaključka o općem sudu.

1.4 Struktura rada

Završni rad sastoji se od pet međusobno povezanih cjelina. U uvodnom dijelu rada nakon kratke uvodne riječi definirat će se: problem istraživanja, cilj ovog završnog rada, metode koje će se koristit prilikom izrade rada te kratak opis strukture rada. Nadalje, u drugom poglavlju opisat će se temeljni uzroci svjetske financijske krize. U trećem poglavlju istražit će se učinci koje je svjetska financijska kriza imala na gospodarstvo svijeta, a potom i učinke koje je imala na Europsku uniju i Hrvatsku. Nadalje, u četvrtom poglavlju istražit će se i pokušati dati odgovor na pitanje kako smanjiti mogućnost izbijanja novih ekonomskih poremećaja. Na posljetku će se nalazit zaključna riječ, popis literature i priloga te sažetak na hrvatskom i engleskom jeziku.

2 TEMELJNI UZROCI KRIZE

Kriza je neplanirani i neželjeni proces koji je u stanju ugroziti ili u potpunosti onemogućiti razvojne mogućnosti gospodarstva. Kriza je financijska ranjivost zbog loše osmišljene financijske liberalizacije.[3] Za jedno nacionalno gospodarstvo može se reći da je u padu odnosno u krizi samo u slučaju kada je rast manji od 0% u dva susjedna kvartala, odnosno, kad ima negativan gospodarski rast u dva uzastopna tromjesečja. U nastavku teksta podrobnije će objasniti uzroci krize.

2.1 Korijeni krize

Prve korijene krize treba tražiti u 20. stoljeću, odnosno drugoj polovici 20. stoljeća. Nakon dugog razdoblja intervencionističke ekonomske doktrine, nastupio je postupan prelazak na liberalne ekonomske doktrine. Naime, do velike krize 1930. godine tržište je bilo uređeno liberalnim načelima, odnosno *laissez faire* doktrina, čija su temeljna načela da se tržištu treba prepustit da djeluje samostalno i slobodno sa što manjim ograničenjem i regulacijom. Sve slabosti te doktrine došle su na vidjelo pojavom Velike depresije, odnosno velike ekonomske krize koja je pogodila svijet 30 – ih godina prošlog stoljeća. Postalo je evidentno da tržište samo ne može optimalno alocirati resurse i održavati stabilnost na duge staze. Nakon Velike depresije nastupilo je dugo doba u kojem je intervencionizam bio jedina ekonomska dogma. No 80 – ih godina prošlog stoljeća, neoliberalizam se vraća na velika vrata na globalnu ekonomsku scenu.

Temeljna načela neoliberalne ekonomske misli formulirana su na Washingtonskom konsenzusu[4] kao odgovor na dužničku krizu koja je harala Latinskom Amerikom u to doba. Paket reformi koji je trebao pomoći riješiti dužničku krizu u Latinskoj Americi naglašavao je makroekonomsku disciplinu, otvaranje gospodarstva svjetskoj ekonomiji i tržišno uređenje.

[3] Grgić, M.,Bilas, V.: Međunarodna Ekonomija, Lares plus d.o.o. za poslovne usluge, 2008.
[4] Institut za međunarodnu ekonomiku (Institute for National Economics) organizirao je konferenciju na temu dužničke krize u Latinskoj Americi.

Paket reformi sadržavao je sljedećih deset stavki:

- Fiskalna disciplina,
- Preusmjeravanje javnih rashoda,
- Porezna reforma,
- Liberalizacija kamatnih stopa,
- Konkurentski tečaj,
- Liberalizacija trgovine,
- Liberalizacija inozemnih izravnih investicija,
- Privatizacija,
- Deregulacija, i
- Vlasnička prava.

Navedene smjernice, iako su u početku trebale da se odnose samo na države Latinske Amerike, ubrzo su postale „mainstream" ekonomske misli i počele su primjenjivati za sve ekonomske reforme u svijetu. Hrvatska je također osjetila posljedice navedenih reformi.

Same reforme, iako su u početku donijele određene pomake na bolje, zemljama koje su ih primjenjivale, ubrzo su donijele i velike probleme u vidu povećanja siromaštva stanovništva, otvaranjem tržišta svijetu postale su osjetljivije na vanjske utjecaje i sl. Ubrzo se, s razlogom, počelo preispitivati pojedine reformske stavke, a posebno one koje se tiču liberalizacije tržišta, privatizacije i deregulacije financijskog sektora. Legitimitet koji su navedene reforme doživjele jednostavno nije imao uporište u stvarnim i konkretnim rezultatima. Naime, nakon Latinske Amerike kriza se proširila i na Aziju te Istočnu Europu. Poslije pada „željezne zavjese" sve zemlje Istočne Europe prošle su kroz reforme Washingtonskog sporazuma ili kako je na ovim prostorima poznato, tzv. doktrinu šoka.

Iako su krajem 90 – ih godina prošlog stoljeća, tijekom azijske financijske krize, mnogi ekonomisti pokretali raspravu u nužnosti reforme kompletnog financijskog sustava na razini svijeta, one nisu urodile plodom, te se nastavilo po starom. Očito su svjetskim čelnicima kratkoročni oporavak tržišta i gospodarski rast početkom 2000. – ih zamaglio vid. Joseph

Stiglitz[5], nobelovac, neuspješno je ukazivao na sve mane koje neoliberalna ideologija ima i moguće posljedice koje bi mogle ostaviti na svjetsko gospodarstvo. Sve veći stupanj globalizacije iako ima dosta pozitivnih strana, također ima i onih negativnih koje se očituju kroz veliki stupanj ovisnosti između država, polarizacije društva, te nestabilnosti svjetskog financijskog sustava.

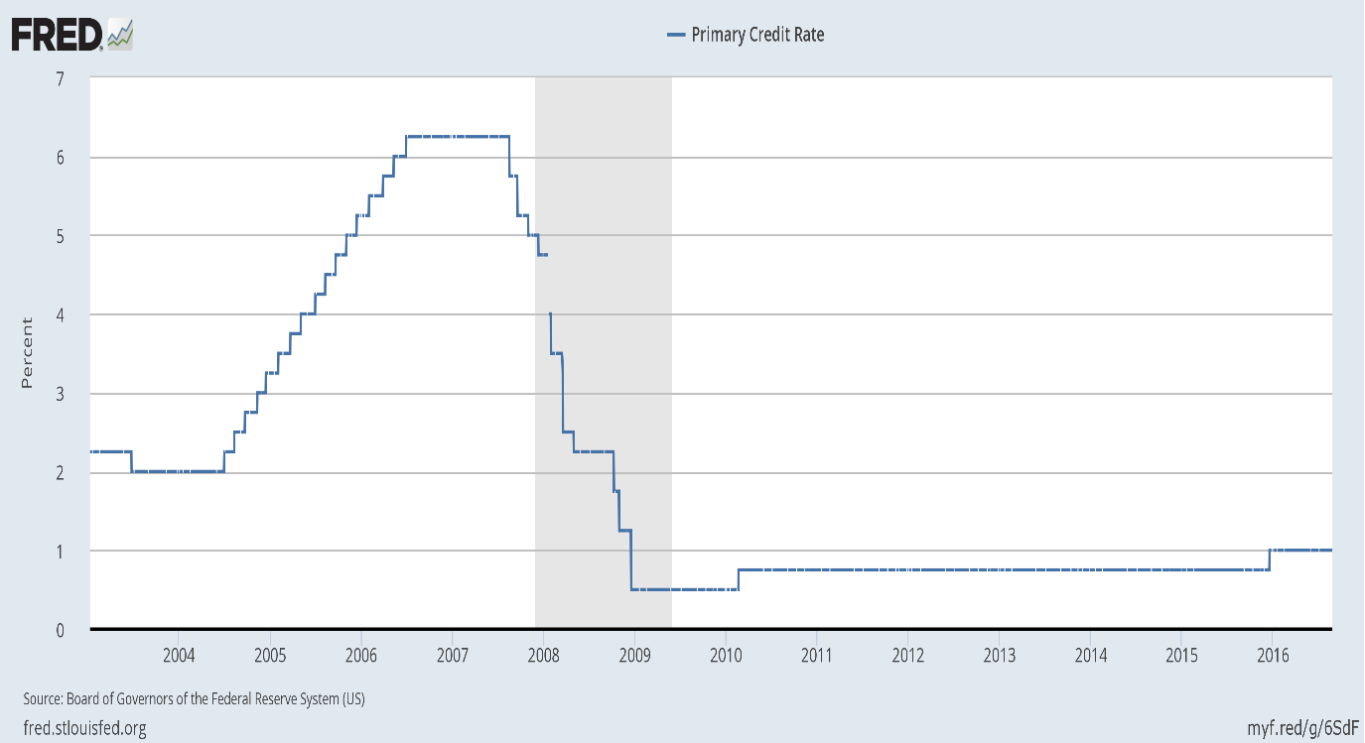
2.2 Razvoj krize

Nestabilnost financijskog sustava urođena je mana kapitalizma i ne može se izbjeći. Svjetska ekonomija ima svoje uspone i padove kroz povijest, tj. funkcionira ciklički gdje je u jednom momentu na vrhuncu, a u drugom na dnu odnosno u krizi. Razlog za to je ponašanje sudionika na tržištu u određenom momentu ekonomskog stanja. Naime, u točci kad je ekonomija stabilna i doživljava rast njeni sudionici, a poglavito investitori preuzimaju veći stupanj rizika pri ulaganju kapitala. U momentu kad se taj rizik nagomila nastaju problemi i više nema povratka jer stope povrata na uloženi kapital više nisu dovoljne da bi se servisirali nastali dugovi te dolazi do sloma.

Mjehurić koji je puknuo 2007. godine pokrenuo je svjetsku financijsku krizu. Cijene nekretnina 2006. godine dosegnule su vrhunac, nakon čega je krenuo nagli pad cijena, što je uzrokovalo slom tržišta hipotekarnih kredita u kolovozu 2007. godine. Uzrok sloma drugorazrednih hipotekarnih kredita treba tražiti par godina ranije, točnije 2000. godine kada je Alan Greenspan odlučio provesti monetarnu ekspanziju smanjujući kamatnu stopu. Deflacija i rast broja nezaposlenih bile su velika prijetnja američkom gospodarstvu. Želeći potaknuti rast, kamatna stopa se postupno smanjivala s početnih 6% na 2%, koliko je iznosila u lipnju 2003. godine.

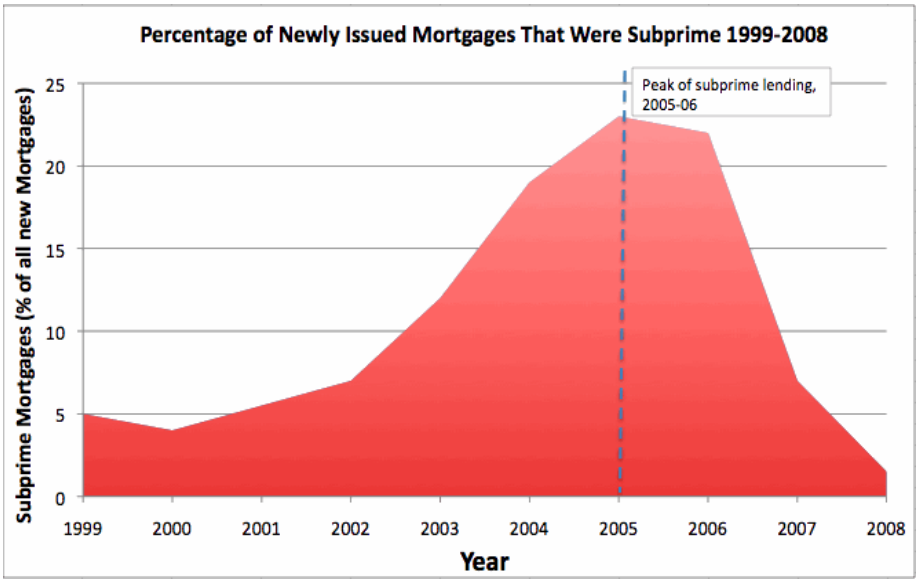
[5] Joseph Stiglitz američki je ekonomist i profesor na Sveučilištu Columbia. Jedan od najutjecajnijih svjetskih ekonomista.

Slika 1. Kretanje kamatne stope FED-a

Smanjujući kamatnu stopu novac je postao lako dostupan i jeftin što je dovelo do ekspanzije drugorazrednih kredita (engl. Subprime mortgages). Taj relativno novi segment kreditnog tržišta, koji se odnosi na kredite koji su odobreni zajmoprimcima koji su upitnog boniteta, tj. niskog kreditnog rejtinga. No, 2004. godine FED počinje dizati kamatne stope i taj rast se nastavlja do kraja 2007. godine. Podizanjem kamatnih stopa FED-a porasle su i kamatne stope na kredite, koje zajmoprimci ionako nisu mogli vraćati. U nastavku teksta grafički je prikazan porast broja drugorazrednih hipotekarnih kredita.

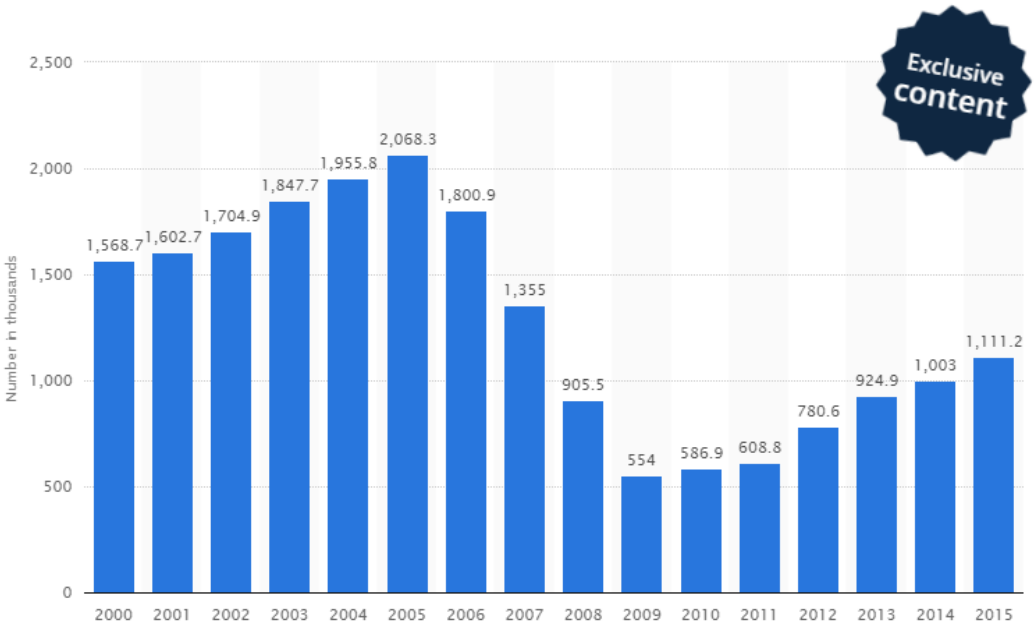
Slika 2. Postotak novoizdanih kredita koji su bili drugorazredni u razdoblju od 1999.-2008

Izvor*:* Inside Mortgage Finance, Inside Mortgage Finance Publications,2009.

Jeftin i dostupan novac do kojeg su američki državljani sad mogli lako doći bio je jako primamljiva ponuda. Rast cijena nekretnina uzrokovao je porast potražnje za ovim kreditima jer su ljudi htjeli što prije doći do vlastitog doma prije nego što cijene porastu još više. Time je građevinski sektor doživio ogroman rast i bio je nosilac gospodarskog razvoja.

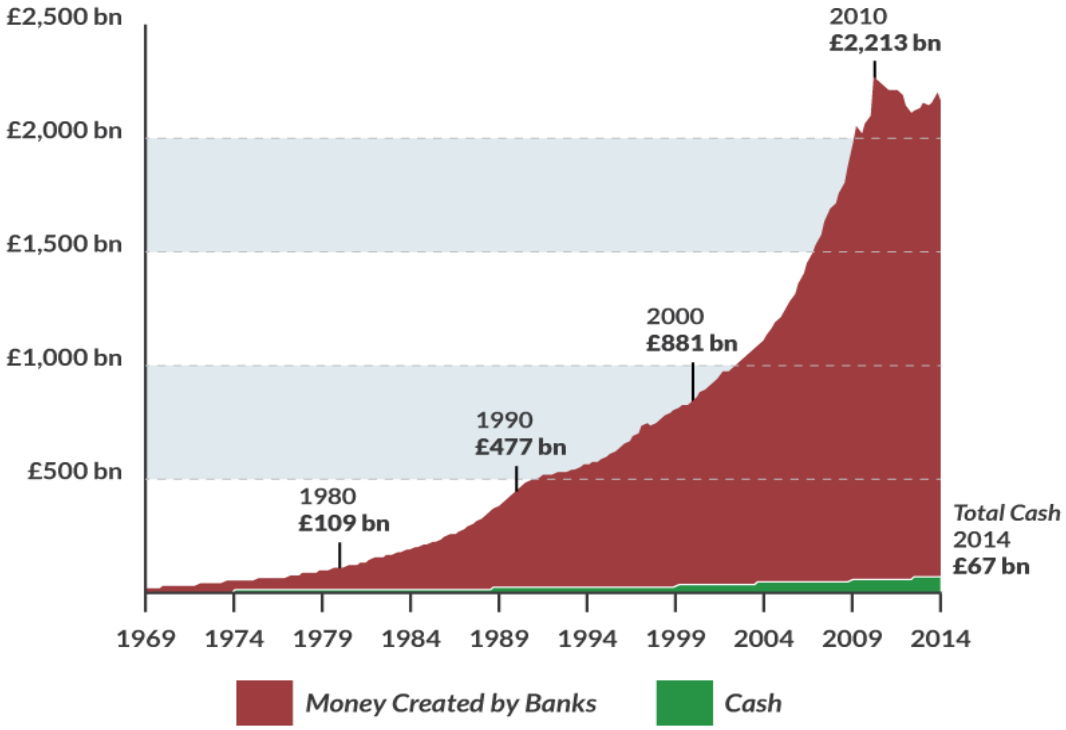
Slika 3. Kretnje broja kupljenih nekretnina

Izvor: Statista, 2015.

Većina uzetih kredita imala je jako primamljivu ponudu fiksne kamatne stope za prve dvije godine otplatnog razdoblja koje su bile niže od eskontne kamatne stope, no nakon dvije godine prelazilo se na varijabilni tip obračuna, odnosno, tržište je diktiralo visinu kamatnih stopa. Kamatne stope u tom momentu porasle su za dva do tri puta. Ekspanzija loših kredita, čija je cijena porasla nakon prelaska na varijabilnu kamatnu stopu i koji nisu bili osigurani odgovarajućim kolateralom, uz konstantni rast cijena nekretnina, neizbježno je vodila katastrofi. Naime, banke su povećavajući količinu elektronskog novca, kojeg su stvarale dajući kredite na tržište nekretnina, pumpale cijene istih.

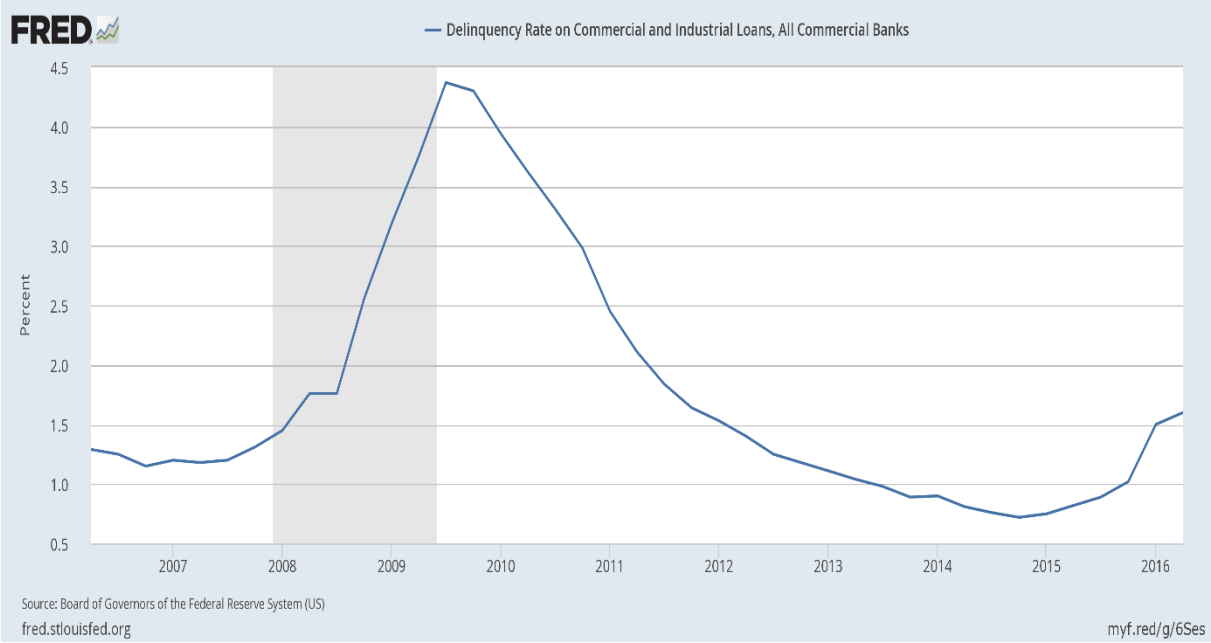
Slika 4. Stvaranje elektronskog novca

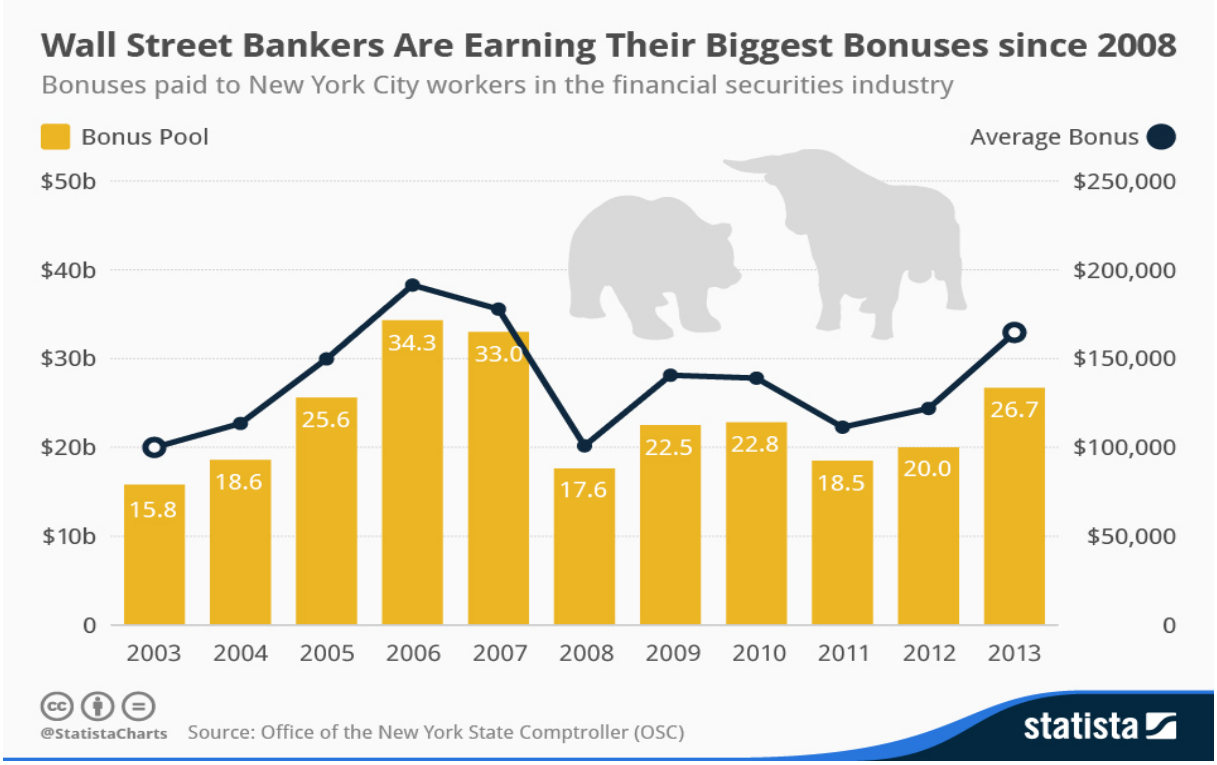
Izvor: www.positivemoney.org

No, uzroci krize mogu se tražiti i u pogrešnom mišljenju ekonomske struke o osnovnim sudionicima tržišne ekonomije. Odnosno, u racionalnom ponašanju proizvođača i potrošača, savršenoj konkurenciji i neadekvatnim metodama procjene rizika. Nadalje, djelomični utjecaj na krizu imala je i ljudska priroda ponašanja, odnosno pohlepa i sebičnost. Nemilosrdno tržište tjeralo je sudionike tržišne utakmice da ulaze u prerizične poslove, da se prekomjerno zadužuju kako bi ostali konkurentni. Naime, bonusi koje su si zaposlenici, a poglavito vrhovni ljudi financijskih institucija dodjeljivali, bili su astronomskih iznosa. Velike financijske institucije unatoč ogromnim gubitcima svojim direktorima isplaćivale su milijunske bonuse.

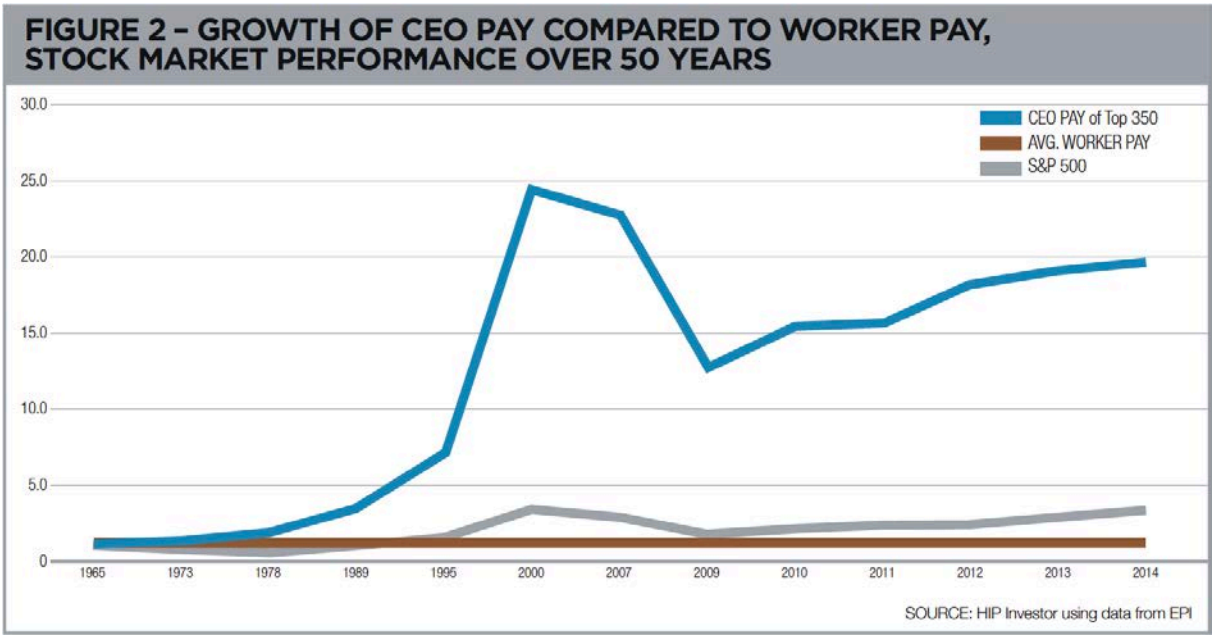
Slika 5. Kretanje broja kredita koji nisu uredno servisirani

Slika 6. Razina isplaćenih bonusa zaposlenicima financijskog sektora

Slika 7. Iznosi bonusa u financijskom sektoru u usporedbi s plaćom prosječnog radnika

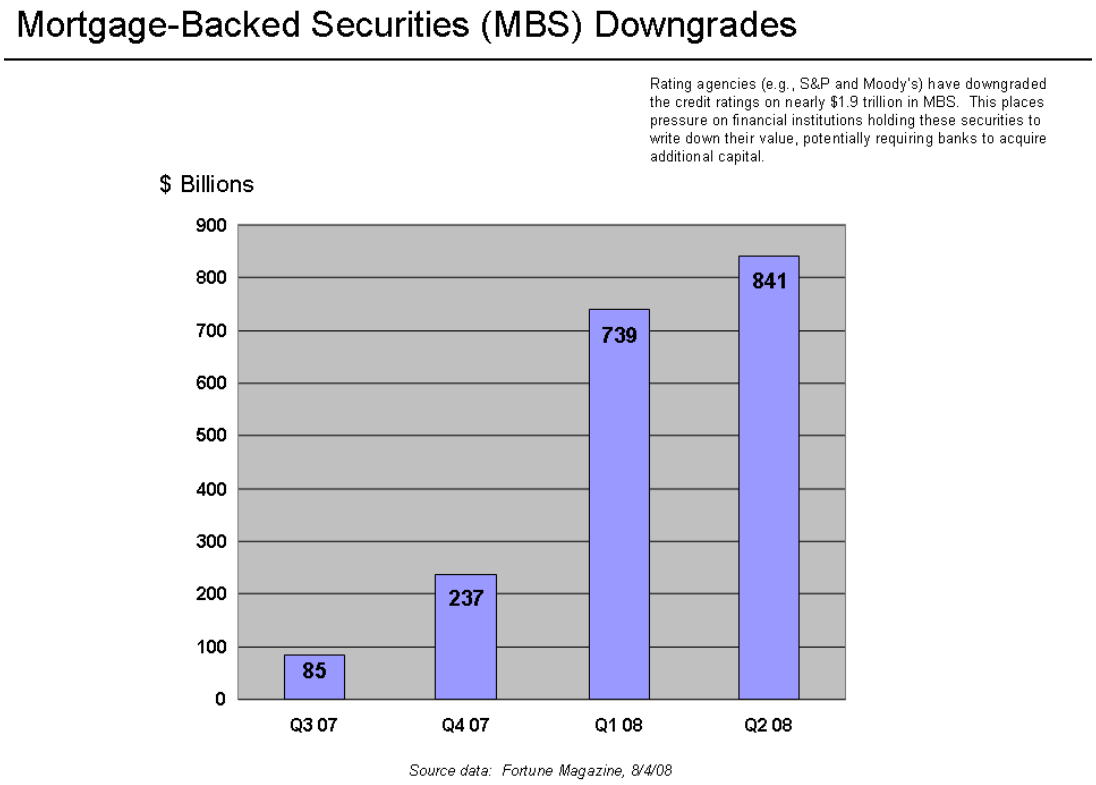

Za financijsku krizu djelomično su krive i rejting agencije koje su trebale procijeniti rizik, odnosno, sposobnost zajmoprimaca da vrate svoja dugovanja. Nakon krize „velika trojka“ rejting institucija našla se pod teškim optužbama od strane investitora. Ekonomist Joseph Stiglitz nazvao je rejting institucije jednim od osnovnih razloga zbog kojeg je i došlo do krize. Ono što je i pomalo smiješno u cijeloj ovoj priči je to što su rejting agencije bile privatne firme koje su dobivale poprilične iznose od velikih banaka, investicijskih fondova itd. da ocjene financijske derivate upravo kako one žele.

U razdoblju od 2000. do 2007. jedna od najvećih rejting agencija ocijenila je oko 50 000 sekuritiziranih financijskih derivata, koje su se bazirale na lošim hipotekarnim kreditima, sa AAA ocjenom[6]. Do 2007. više od 3 bilijuna američkih dolara u kreditima dano je kupcima nekretnina s lošim kreditnim rejtingom, malim primanjima ili ne redovitim primanjima. Sve je to upakirano u MBS i CDO s najvišim kreditnim rejtingom.

[6]National Commission on the Causes of the Financial and Economic Crisis in the United States. 2011,(dostupno na: https://www.gpo.gov/fdsys/pkg/GPO-FCIC), kolovoz, 2016.

Slika 8. Smanjenje kreditnog rejtinga MBS-a

U razdoblju od ljeta 2007. do sredine 2008. godine, rejting agencije snizile su rejting ovih financijskih derivata sa „triple-A“ na junk razinu, odnosno, iz najboljeg razreda, rejting je snižen u onaj najgori. Iznos MBS-a čiji je rejting snižen, dosegao je vrijednost od skoro 2 bilijuna dolara. Gubitci koje je ovo snižavanje rejtinga uzrokovalo za banke iznosilo je 523 milijarde dolara[7].

Veliku ulogu u pokretanju krize imali su Fannie Mae i Freddie Mac, dvije velike državne kompanije koje u otkupljivale kredite, kupovale, a onda preprodavale MBS-ove, te garantirale za skoro polovicu svih kredita u SAD-u. Konkurencija i politički pritisci prisilili su ove kompanije da otkupljuju i daju garancije na rizične kredite u većoj mjeri nego inače i to u vrijeme dok su cijene na tržištu dosezale sve najviše razine.

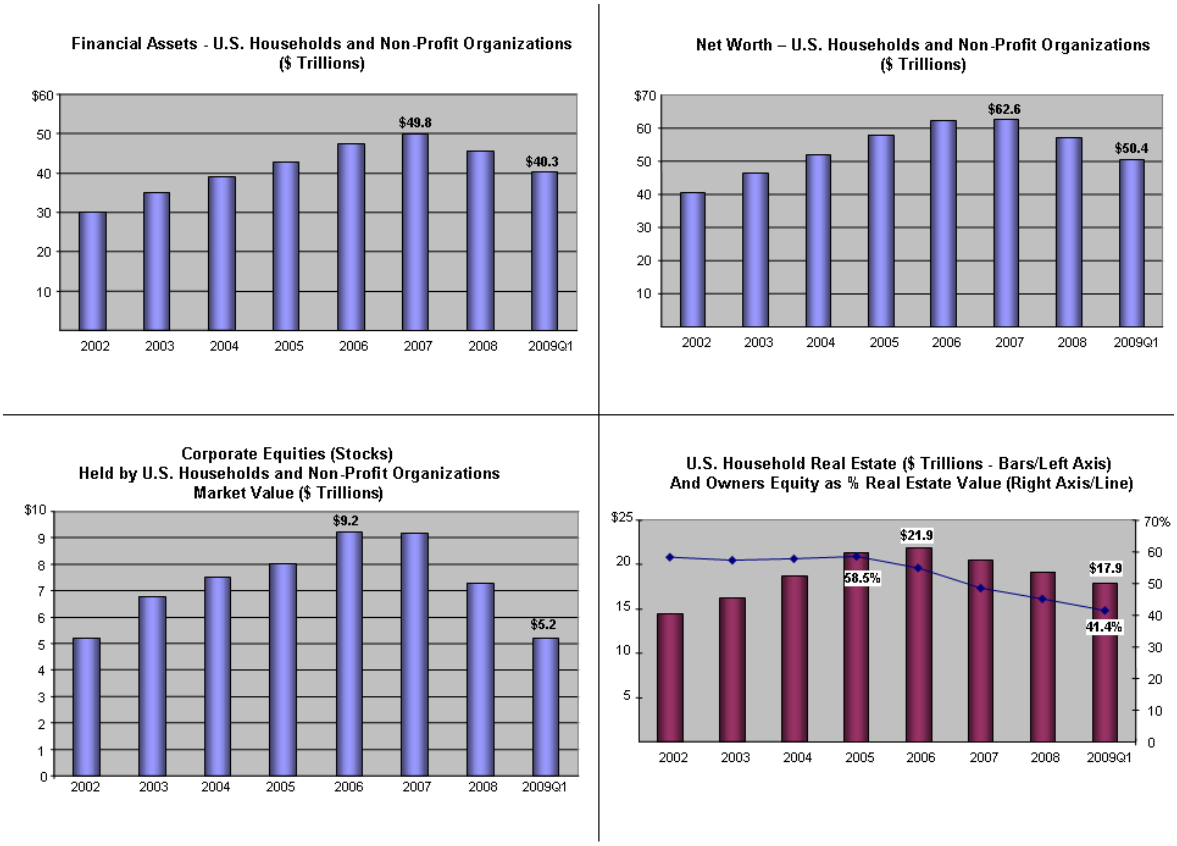
[7]Market Pipeline: Bringing Down Wall Street as Ratings Let Loose Subprime Scourage, (dostupno na: http://marketpipeline.blogspot.hr/2008/09/bringing-down-wall-street-as-ratings_25.html), kolovoz, 2016.

3 UČINAK KRIZE NA SVJETSKO GOSPODARSTVO

3.1 Učinci krize na globalnu ekonomiju

Nakon što je krajem 2007. postalo jasno da svijet ulazi u novu krizu svi su sa strepnjom iščekivali prognoze velikih svjetskih organizacija kao što su MMF, Svjetska Banka, WTO itd. Svi makroekonomski pokazatelji ukazivali su na to da ova kriza neće ostati na lokalnoj razini, tj. samo u SAD-u, već da će se jako brzo preliti na ostatak svijeta. Tako je u prvih par tjedana nakon početka krize 2007. godine Europska Centralna Banka u Frankfurtu ubrizgala u financijski sustav preko 200 milijardi eura[8]. No, to se pokazalo samo kao kratkoročna mjera.

Slika 9. Utjecaj krize na sve važne pokazatelje bogatstva u SAD-u

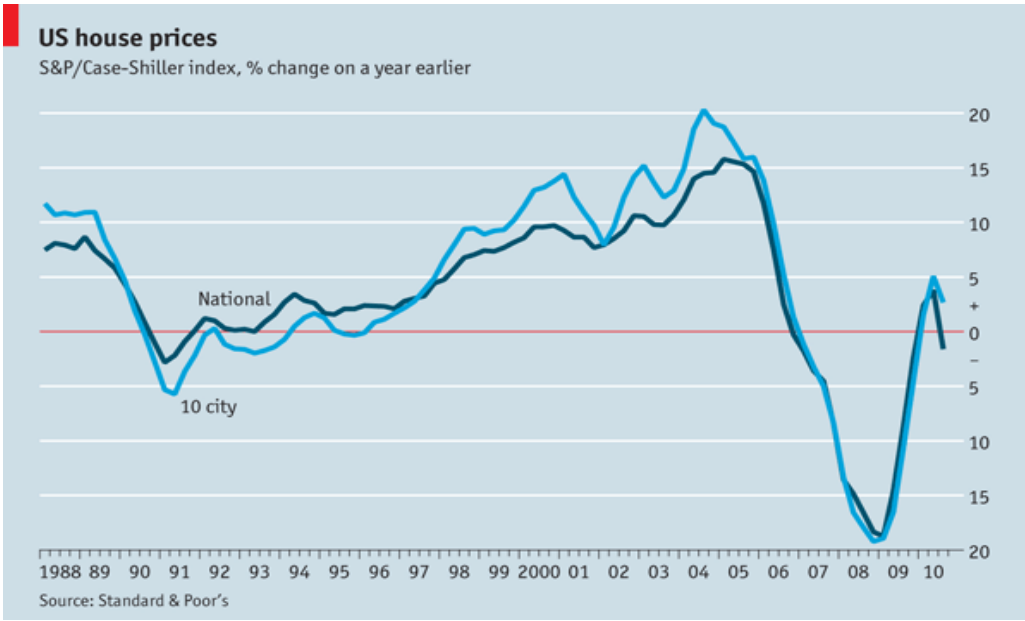
Source Data: Federal Reserve Flow of Funds Report Q1 2009

[8]BBC: Credit crunch to downturn, (dostupno na: http://news.bbc.co.uk/2/hi/7521250.stm), kolovoz, 2016.

U SAD-u prave posljedice postale su očite nakon problema u koji je upala New Century Financial, koja je godinu prije početka krize plasirala na tržište preko 50 milijardi dolara[9]. Iznenadni pad vrijednosti dionica od nevjerojatnih 78% i u roku mjesec dana otpuštanje preko 50% zaposlenih nagovijestili su razmjere ove krize[10]. Bear Stearns, peta najveća banka na Wall Streetu u to vrijeme objavila je da su dva velika *hedge* fonda propala, te ubrzo doživjela stečaj. JP Morgan Chase otkupio je dionice Bear Stearnsa za 1,2 milijarde dolara (vrijednost Bear Stearnsa prije krize bila je procijenjena na preko 20 milijardi dolara)[11]. Lehman Brothers nije bio tolike sreće te je objavio bankrot nedugo nakon početka krize. Vlada SAD-a ubrizgavanjem novca spašavala je sva ona poduzeća koja su bila procijenjena kao „too bog to fail" kao što su: AIG, Fanie Mae, Morgan Stanley itd.

Cijene nekretnina pale su od 2006. godine kada su bile na vrhuncu, za više od 20%, a pad se prognozira za još bar 30%. Vrijednost nekretnina u Sjedinjenim Američkim Državama, koja je 2006. godine procijenjena na 13 bilijuna dolara, pala je na 8,8 bilijuna dolara do sredine 2008 godine[12]

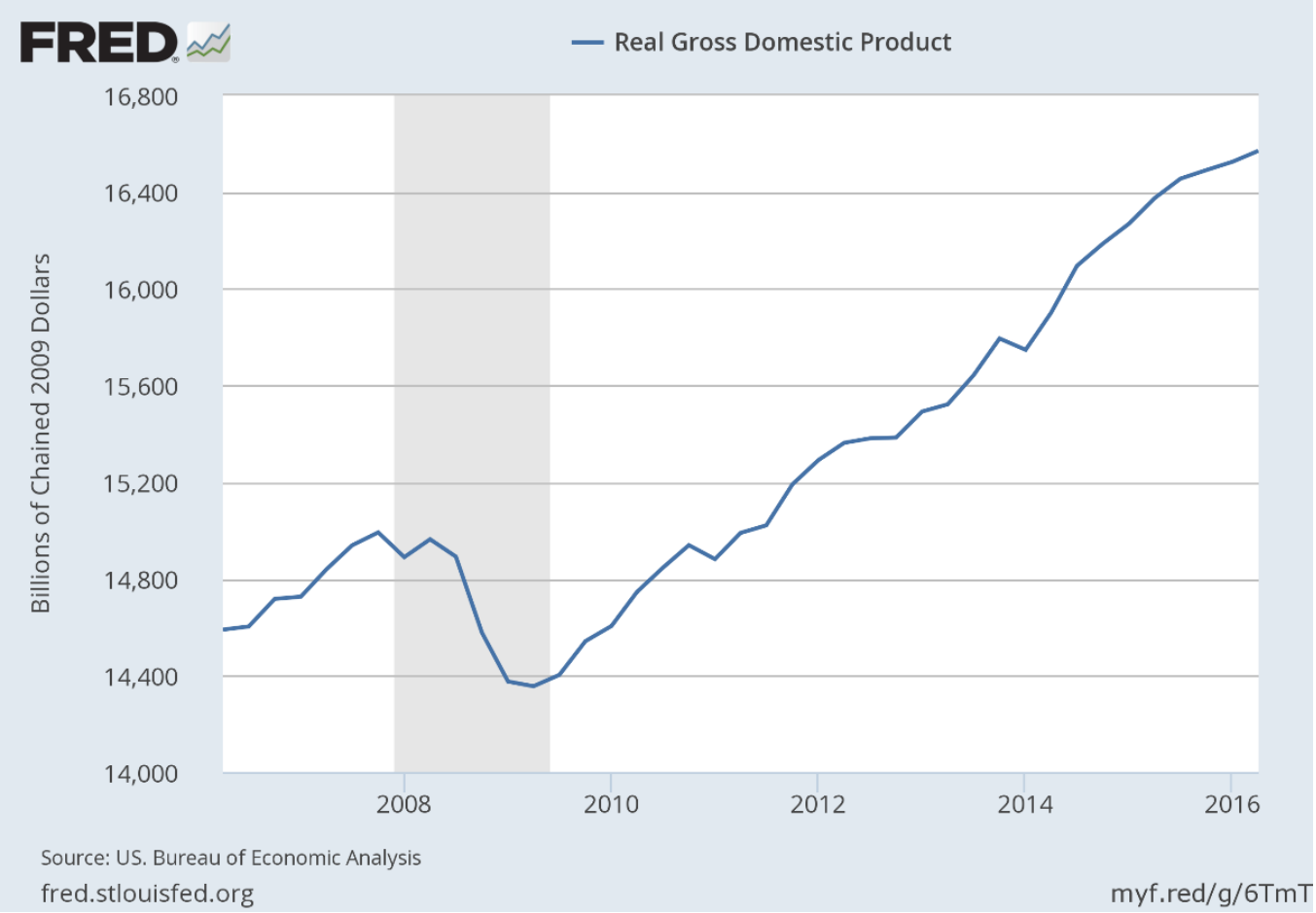
Slika 10. Kretanje cijene nekretnina u SAD-u

[9]CNN: New Century files for Chapter 11 Bankruptcy, (dostupno na: http://money.cnn.com/2007/04/02/news/companies/new_century_bankruptcy/), kolovoz, 2016.
[10]Ibidem
[11]The Wall Street Journal: J.P. Morgan Quintuples Bid to Seal Bear Deal, (dostupno na: http://www.wsj.com/articles/SB120635948382859081), kolovoz, 2016.
[12] Foreign Affairs: The Great Crash – Roger C.Altman. (dostupno na: https://www.foreignaffairs.com/articles/united-states/2009-01-01/great-crash-2008), kolovoz, 2016.

BDP je počeo padati krajem 2008. godine i nije poprimio pozitivan trend sve do početka 2010. godine. Pad je iznosio 3,5% u 2009. godini. Nadalje, realni BDP bio je 5,5% manji od onog potencijalnog.

Slika 11. Kretanje realnog BDP-a

Nadalje, stopa nezaposlenosti porasla je za 5% od početka krize, odnosno, s 5% u 2007. godini, na 10% do kraja 2009. No, relativno brzo stopa nezaposlenosti vratila se na razinu prije krize te tako sredinom 2016. godine ona iznos 5%[13].

.

Slika 12. Kretanje stope nezaposlenosti

[13]Federal Reserve Economic Data St. Louis Fed, (dostupno na: https://fred.stlouisfed.org/graph/?id=UNRATE), kolovoz, 2016.

Veliki šok desio se na burzama, cijene vrijednosnica na burzama, mjereno indeksom S&P 500, pale su za ogromnih 57%, od vrhunca u studenom 2007. do ožujka 2009[14].

Slika 13. Kretanje S&P 500 indeks-a

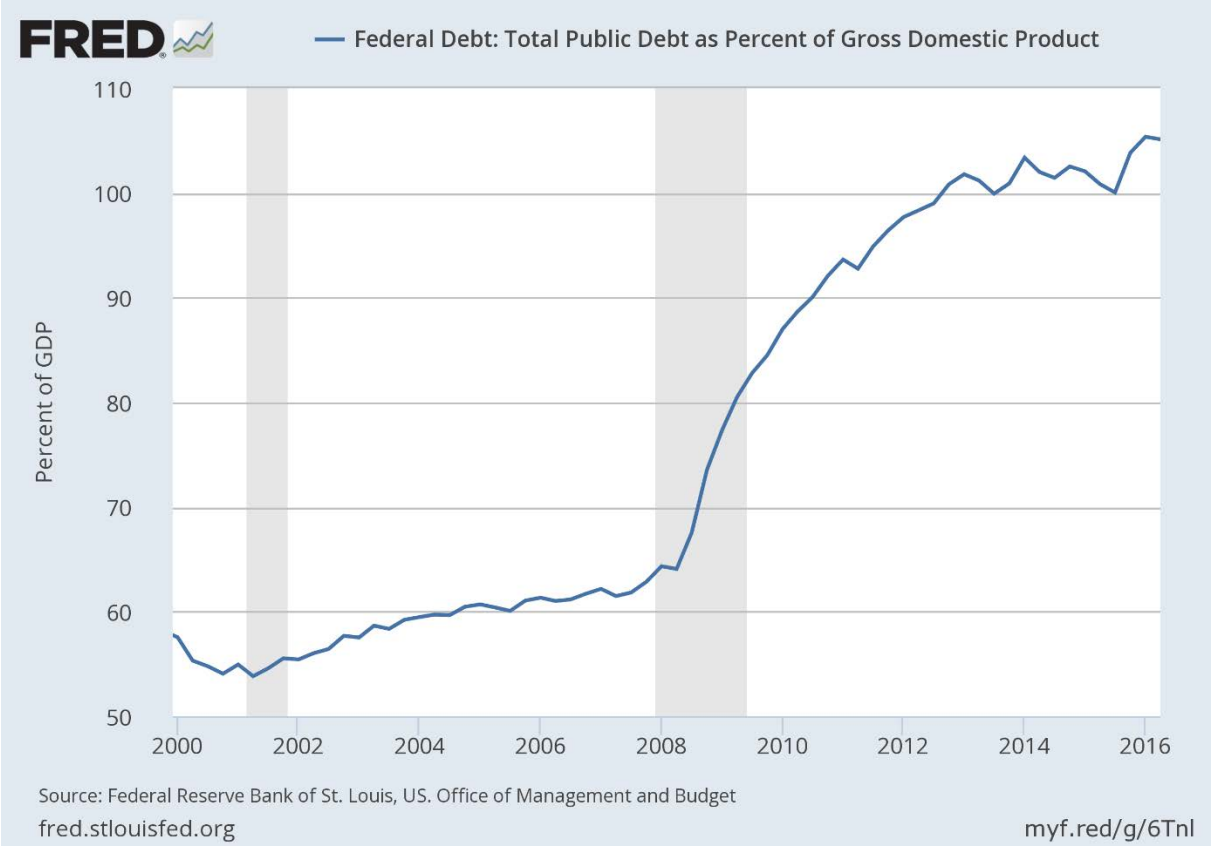

No, najveći problemi očitovali su se u ogromnom porastu javnog duga SAD-a. Naime, iako je kroz povijest javni dug imao tendenciju laganog rasta, za vrijeme krize rast javnog duga je eksplodirao, te je u roku do 5 godina porastao za 100%. Javni dug 2007. godine iznosio je 8 707 milijardi, a početkom 2012. godine iznosio je čak 15 356 milijardi američkih dolara[15].

Kina je najveći kreditor SAD-a, veliki trgovinski suficit Kine imao je za posljedicu da Kina najveći dio svojih deviznih rezervi drži u američkim dolarima.

[14] Federal Reserve Economic Data St. Louis Fed, (dostupno na: https://fred.stlouisfed.org/graph/?id=SP500), kolovoz, 2016.
[15] US Treasury: Monlty Statement of the Public Debt of the United States , (Dostupno na: http://www.treasurydirect.gov/govt/reports/pd/mspd/2012/opdm012012.pdf), kolovoz, 2016.

Slika 14. Kretanje javnog duga

Krajem 2008. godine cjelokupni financijski sustav našao se pred kolapsom na što se moralo djelovati državnim intervencijama. Nastojeći ponovno pokrenuti financijski sustav, razvijene zemlje pružale su državna jamstva za štedne depozite i međubankovne posudbe, dokapitalizirale banke javim fondovima i preuzimale rizične plasmane, odobrile fiskalne olakšice, utjecale na visinu kamatnih stopa te poduzele niz drugih mjera čija je vrijednost iznosila otprilike 4 000 milijardi dolara.[16] Najveću opasnost i dalje predstavljaju kreditni derivati, čija je nominalna vrijednost 400 000 do 500 000 milijardi dolara, a nitko zapravo ne zna koliki je udio "toksične aktive" i koliko će još sredstava poreznih obveznika biti potrebno da se saniraju posljedice krize.[17] Iako je došlo do stabilizacije financijskog sustava, na koji se djelovalo određenim mjerama, budućnost je i dalje neizvjesna.

[16] "Organizacije SAD-a koje povećavaju kredite na hipotekarnom tržištu. Te ustanove otkupljuju kredite od banaka i štedionica te ih upakirane u RMBS prodaju na sekundarnom tržištu." (A.FELTON, C. REINHART (ur.), op.cit., str. 235.)
[17] Mlikotić, S.: Globalna i financijska kriza-uzroci, tijek i posljedice, str. 88

Nažalost, utjecaj krize nije ostao samo u financijskom sustavu, proširio se i u druge sektore. Kriza je rezultirala padom potrošnje, proizvodnje te opsegom trgovine. Došlo je do velikog rasta nezaposlenosti koji je imao utjecaj na socijalnu stabilnost velikog broja nacionalnih država. Razvijene zemlje svijeta suočavale su se sa recesijom, a ne razvijene zemlje, odnosno zemlje u razvoju, imale su trend usporavanja gospodarskog rasta. Zemlje u razvoju bilježile su značajan pad, a njihove valute znatno su deprecirale. Glavni problem predstavljala je bilanca tekućih plaćanja, koja je bila u deficitu, te brzi rast kredita. Najsiromašnije privrede pogođene su krizom cijena hrane i cijenom nafte što je rezultiralo još većim siromaštvom.

3.2 Gospodarske posljedice

Šok koji je nastao kao posljedica drugorazrednih kredita započeo je u ljeto 2007. godine, a već početkom 2008. došlo je do poremećaja u američkom gospodarstvu. Do ljeta 2008. smanjio se broj radnih mjesta, a puno radno vrijeme zamjenjivalo se sa skraćenim radnim vremenom. Cijene su počele naglo rasti. Benzin je prešao razinu od 4$ do galonu, također su cijene osnovnih namirnica vrlo brzo rasle. Veliki broj obitelji ostajao je bez domova zbog nemogućnosti vraćanja kredita. Nadalje, cijene stanova i kuća bile su u slobodnom padu.

Većina kućanstava štedjela je vrlo malo, a zaduživali su se i trošili iznad svojih mogućnosti. Bogata kućanstava štedjela su malo jer su se obogatila od prinosa na dionice i nekretnine, što dovodi do toga da se nisu morali brinuti kako će djeci osigurati budućnost, obrazovati ih i itd. jer su bili dobro osigurani. Kako je štednja opadala, moć zaduživanja siromašnih bila je u porastu. Kamate stope su opadale, tako da su krediti bili dostupni široj masi, čak onima koji prije nisu imali pristupa bankovnim karticama te kreditima. Rok otplate kredita se produžavao, nisu se redovito otplaćivale rate i sve to dovodi do još većeg zaduživanja. Štednja bogatog stanovništva bila je jednaka nuli jer su oni posjedovali dionice kojima je tada cijena bila visoka. Slomom financijskog tržišta nastala je panika. Gotovine u sebe nemaju, a ono što imaju, štede. Sad je gospodarstvo primilo novi udarac. Svi su počeli štedjeti, a manje trošiti. Kako je potrošnja opala, mnogi poslodavci su morali otpustiti svoje radnike, smanjiti svoja ulaganja. Ovo je začarani krug zbog kojeg se i razvila Velika gospodarska kriza.

Nadalje, financijska kriza možda ne bi imala ovaj ishod da uz sve ove probleme nije pala i vrijednost dolara. Investitori su prije krize ulagali na američko tržite, a nakon pojave krize željeli su povući svoja sredstva. Rezultat toga bio je pad vrijednosti dolara u odnosu na svjetske valute drugih zemalja. Rezultat smanjenja vrijednosti dolara bio je novi rast cijena nafte, hrane i drugih namirnica. Da bi se uspostavila ravnoteža na tržištu, zbog pada vrijednosti dolara kojim se trguje na tržištu, vrijednost tih dobara u dolarima morala je porasti.

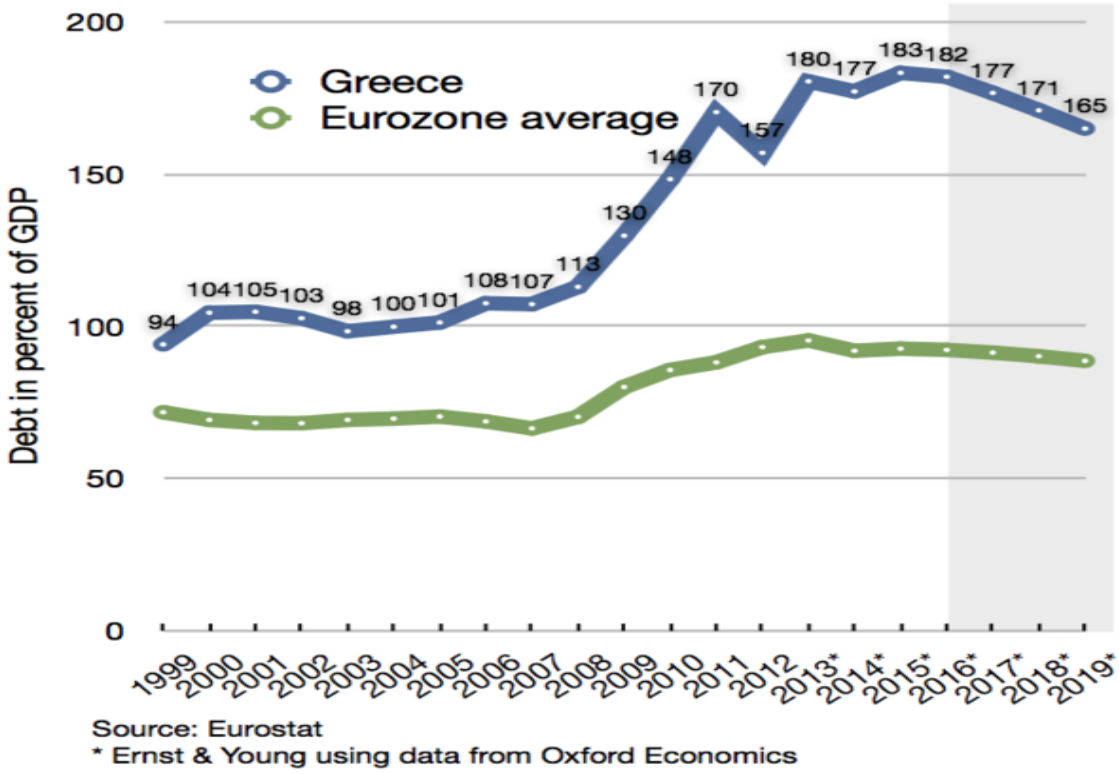
Globalno gospodarstvo jednostavno nije moglo izdržati rast cijena nafte i drugih sirovina. Cijena galona benzina sa 2,75 $ iz rujna 2007. godine je porasla na 4$ u proljeće 2008., te nastavila rasti. Također, brzi rast cijena imala je i hrana, te ostale osnovne namirnice, prvenstveno zbog poskupljenja prijevoza koji je posljedica povećanja cijene goriva. Cijene uvoznih proizvoda su postajale skuplje. Dakle, rasla je cijena svega što nije proizvedeno u SAD-u. Panika koje se stvorila među potrošačima bila je opravdana jer su shvatili da iz ovoga nema izlaza i da im slijedi recesija.

3.3 Utjecaj krize na Europsku uniju

Kriza u Europi je od bankarske krize prešla na krizu vanjskog duga pojedinih država Euro zone. Mnoge zemlje nedugo nakon početka krize morali su spašavati svoje banke od propasti i to sve koristeći se novcem poreznih obveznika. Vjerojatno najpoznatiji primjer jest onaj Grčke, čiji je dug iznosi preko 160% BDP-a. Veliki strukturni deficit proračuna i ubrzani rast javnog duga gurnuli su Grčku u nezavidnu ekonomsku situaciju. Grčki BDP je u od početka krize izgubio preko 25% svoje vrijednosti. Spašavanje se provodilo u više navrata te su iznosi kojim se spašavalo Grčko gospodarstvo iznosili preko 100 milijardi eura. Grčka budućnost je trenutno vrlo neizvjesna, od početka krize mnogo ljudi je izgubilo posao, stopa nezaposlenosti s 7,5% u 2008. godini porasla je na rekordnih 23,1%, dok je nezaposlenost mladih s 22% skočila na 54,9%[18]. Nadalje, prema EUROSTAT-u, 44% Grka trenutno živi ispod granice siromaštva, a od početka krize u Grčkoj je zatvoreno oko 110 000 poduzeća.

[18] EUROSTAT

Slika 15. Kretanje Grčkog javnog duga

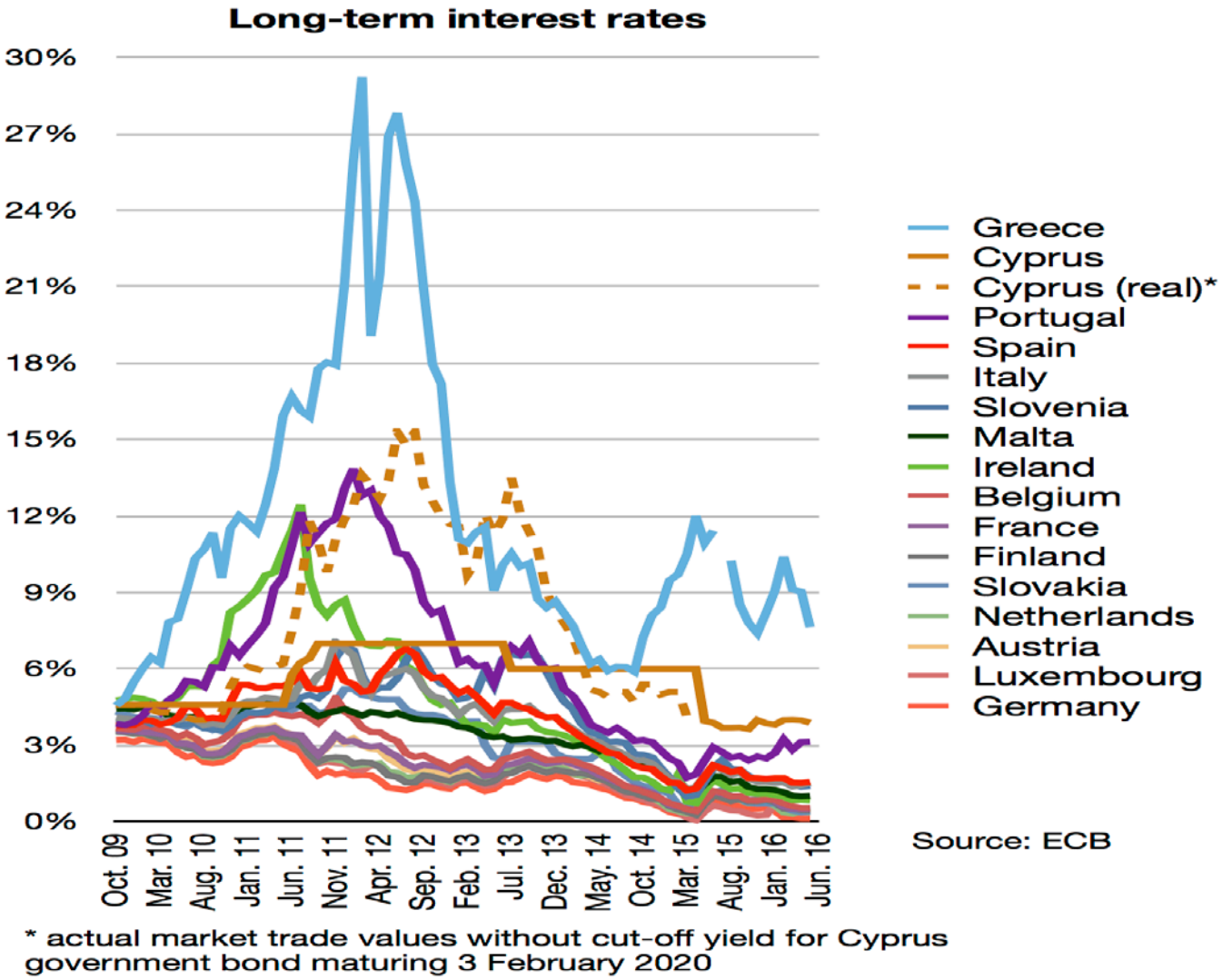
Mnoge zemlje Europe također su osjetile velike posljedice financijske krize koja je pogodila svijet, no u Europi se ona očitovala kroz dužničku krizu njenih članica. Italija, Španjolska, Portugal i Hrvatska neke su od zemalja koje su u velikim financijskim problemima, javni dug neumoljivo raste kao i proračunski deficit.

Tablica 1. Kretanje BDP-a odabranih zemalja kroz godine krize

Zemlje	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.*	2012.**
Australija	3,6	3,8	1,4	2,3	2,5	0,5	2,8
Austrija	3,7	3,7	1,4	-3,8	2,3	3,0	1,3
Brazil	4,0	6,1	5,2	-0,6	7,5	3,7	2,7
Estonija	10,1	7,5	-3,7	-14,3	2,3	6,4	2,5
Francuska	2,5	2,3	-0,1	-2,7	1,5	1,6	0,3
Indija	9,6	9,7	7,5	7,0	9,0	7,6	7,7
Italija	2,0	1,5	-1,3	-5,2	1,3	0,6	-0,3
Japan	2,0	2,4	-1,2	-6,3	4,0	-0,5	2,0
Kina	12,7	14,2	9,6	9,2	10,4	9,3	8,7
Njemačka	3,7	3,3	1,1	-5,1	3,7	2,9	1,0
Sjedinjene Američke Države	2,7	1,9	-0,4	-3,5	3,0	1,7	1,5
Slovenija	5,8	6,9	3,6	-8,0	1,4	2,0	2,0
Švedska	4,3	3,3	-0,6	-5,3	5,7	4,3	1,9
Švicarska	3,6	3,6	2,1	-1,9	2,7	0,5	-0,3
Ujedinjeno Kraljevstvo	2,6	3,5	-1,1	-4,4	1,8	0,9	1,1

Izvor: UN: World Economic Situation and Prospects 2012., Washington, 2012.

Slika 16. Kretanje dugoročnih kamatnih stope za pojedine zemlje EU

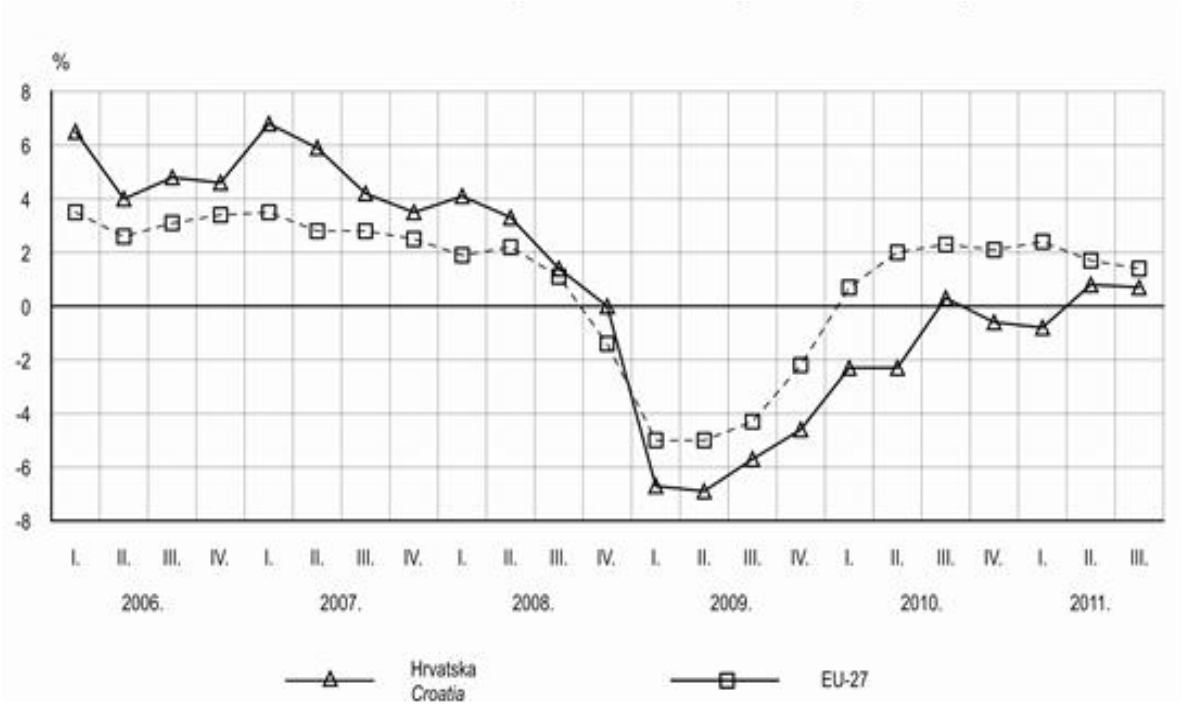

3.4 Utjecaj krize na Hrvatsku

Globalna ekonomska kriza imala je i posljedice na hrvatsko gospodarstvo. Pala je zaposlenost, BDP i porastao stupanj siromaštva. No, kriza u Hrvatskoj nije isključivo krenula zbog svjetske financijske krize. Naime, domaće gospodarstvo bilo je u velikim problemima i prije financijske krize. Veliki gospodarski rast koji je Hrvatska imala prije krize, koja je nastupila 2008. godine, naglo je zaustavljen. Pad je osjetila i industrijska proizvodnja koje je

najviše izgubila, a veliki pad imala je i potrošnja građana. Pad BDP-a čiji je uzrok financijska kriza iznosio je 5,8%[19]

Slika 17. BDP Hrvatske u doba krize

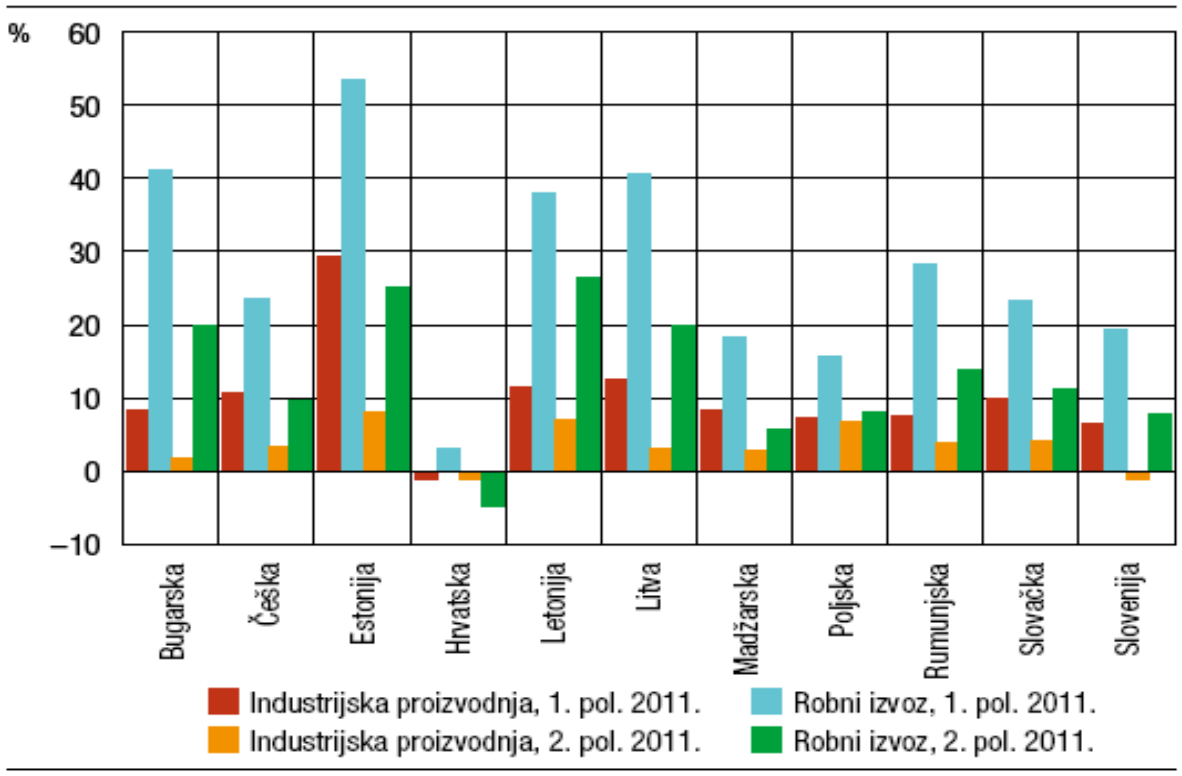

Izvor: DZS

Velika uvozna ovisnost povezana s malom konkurentnošću industrijske proizvodnje stvara velike probleme za Hrvatsko gospodarstvo. Nadalje, korupcija i zamagljeni uvjeti u kojem se provodila privatizacija najvećih industrijskih poduzeća u zemlji loši su temelji za povećanje konkurentnosti gospodarstva. Mnoga velika poduzeća propala su tijekom procesa privatizacije, a ono malo poduzeća što je uspjelo preživjeti taj period većinom je bio dokrajčen za vrijeme financijske krize. Deficit trgovinske razmjene isto je pokazatelj pogubne politike koja se vodila prema industrijskom sektori i proizvodnje. Naime, hrvatski izvoz već godinama stagnira, a u padu je od početkom krize. Hrvatska također počinje jako puno zaostajat za zemljana Istočne Europe (Češka, Slovačka, Poljska, Mađarska, Slovenija).

[19] Državni zavod za statistiku: Statističke informacije 2010., Zagreb, 2010.

Slika 18. Industrijska proizvodnja Hrvatske u usporedbi sa odabranim zemljama

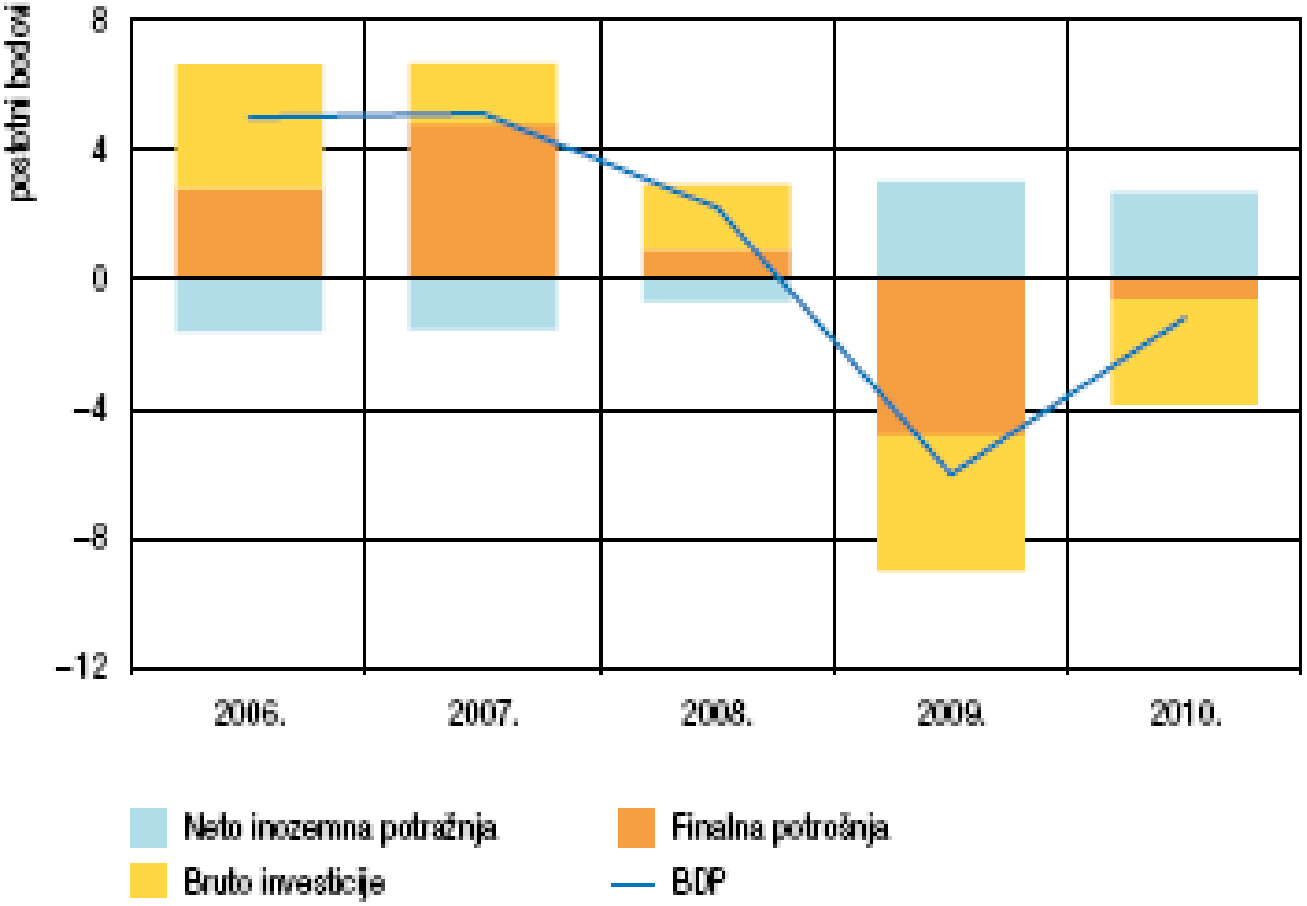

Izvor: HNB, Bilten broj 179, 2012. godine

Problem Hrvatske industrijske proizvodnje je u tome što ne postoji strategija upravljanja i razvijanja industrijskog sektora. Hrvatsko gospodarstvo je od svoje neovisnosti do početka krize uvelike ovisilo o domaćoj potražnji koje je bilo jedan pokretača domaćeg gospodarstva. Naime, domaća potražanja rasla je u prosjeku 6% godišnje, što je bio veći rast nego rast BDP-a[20]. Nastupom krize domaća potrošnja kućanstava pala je za 10%, što je bio rezultat smanjenja plaća, kao i smanjena uvoza dobara[21]. Iz nastavka teksta, na slici 19. očito je da, komponenta koje je snažno utjecala na smanjenje BDP-a predstavlja nagli pad investicija u fiksni kapital, koji je dvije godine uzastopno, odnosno 2009.-2010. bilježio pad od preko 10%[22].

[20] World Bank: Izvješće o konvergenciji Hrvatske s EU: Ostvarivanje i održavanje viših stopa gospodarskog rasta, Izvješće br. 48879- HR, 2009
[21] HNB: Godišnje izvješće 2010.
[22] Ibidem

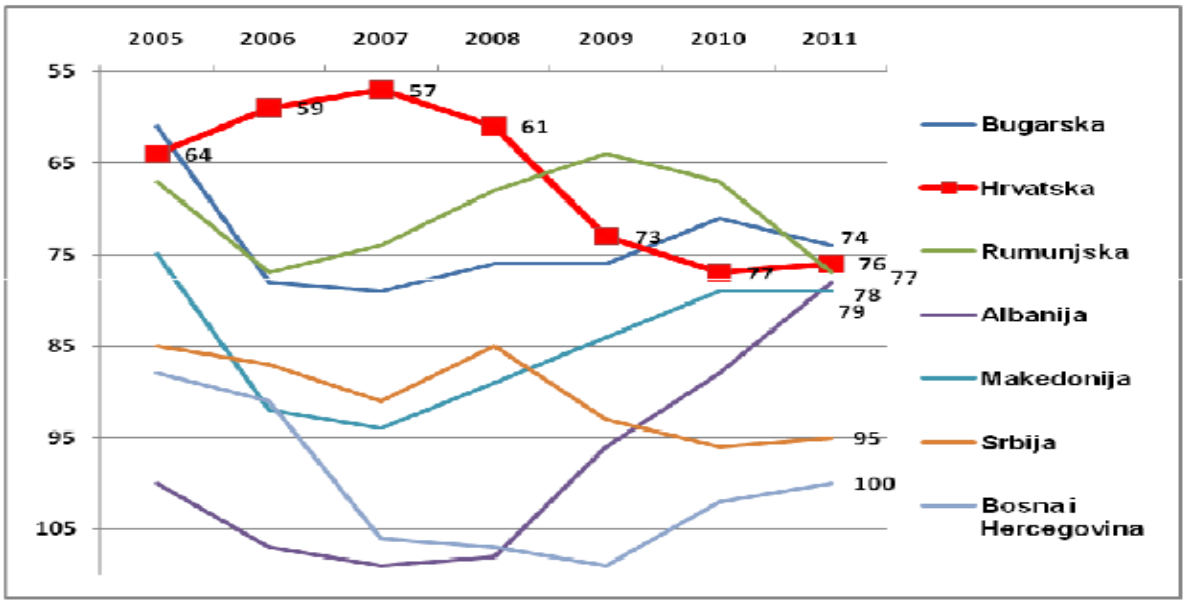
Slika 19. Komponente koje su utjecale na kretanje BDP-a

Izvor: HNB: Godišnje izvješće 2010., Zagreb

Veliki problem Hrvatskog gospodarstva predstavlja i slaba konkurentnost gospodarstva, odnosno neusklađenost znanja i vještina radne snage s ponudom na tržištu rada. Primjetan je trend povećanja studenata društvenih i humanističkih znanosti, a smanjenja tehničkih znanosti. To nije u skladu s planom stvaranja konkurentnog gospodarstva koje je orijentirano na proizvodnju i izvoz.

Slika 20. Konkurentnost Hrvatske u usporedbi s odabranim zemljama

Izvor: Nacionalno vijeće za konkurentnost

4 KAKO SMANJITI MOGUĆNOST IZBIJANJA NOVIH EKONOMSKIH POREMEĆAJA

Nastupom nesolventnosti velikih američkih banaka i drugih financijskih institucija, nizom mjera pokušalo se stabilizirati financijska tržišta. Državne intervencije većinom su obuhvaćale davanje garancija velikim financijskim institucijama. Te garancije obuhvaćale su davanje garancija za međubankarske kredite, kredite velikim kompanijama, emitiranje državnih obveznica i sl. Sve te mjere dovele su do povećanja proračunskog deficita država, poglavito SAD-a.

Veliki problemi nastali su u Europi u momentu kad je financijska kriza pokrenula dužnički krizu, posljedice su bile pogubne i očito je kakvih razmjera. Island, Irska prošli su najgori dio, i može se reći da se u se relativno izvukle iz ponora no, Grčka nikako to ne uspijeva. Veliki javni dug uz veliki državni proračun rezultirao je jedva izbjegnutim bankrotom. Posljedice su ogromne, mogući izlazak Grčke iz Europske Unije gurnut će istu u ponovnu krizu koja će vrlo lako moguće biti i veća od ove šta je prošla. Iako i Europi postoji regulacija fiskalnog ponašanja država koje su sadržana u Maaistrichtskom sporazumu, u SAD-u fiskalna potrošnja je slabo regulirana. Ono što se nameće kao najveći problem jest ekonomska ideologija, očito je da tržište nije najbolji alokator resursa. Naime, nužno je regulirati financijsko tržište.

Potrebno je regulirati financijsko tržište s težnjom ograničavanja preuzetog rizika, ali ne i njegovu eliminaciju. Već je ranije naglašeno kako financijska tržišta postoje kako bi se upuštala u rizik, u suprotnom bi se radilo o običnoj robnoj razmjeni. Sektor koji generira najveće novčane vrijednosti na međunarodnoj razini ne posjeduje zajedničko definirana „pravila igre“, a posebno ne odgovornost za posljedice. Nastala je imperativna potreba za izgradnjom unificiranog financijskog kodeksa, koji bi sadržavao temeljne odrednice financijskog poslovanja. Za postizanje učinkovitosti potonje mjere, potrebno je njihovo implementiranje na individualnoj bazi u nacionalno zakonodavstvo svih država, čak i

poreznih rajeva. U suprotnom, uvođenjem regulacije financijskog sektora u pojedinoj državi, rezultiralo bi samo odljevom kapitala i ljudi na financijska tržišta bez normativnih barijera[23].

Mark Zandi u svojoj knjizi „Financijski Šok“ navodi sljedećih deset mjera koje se moraju provest ukoliko se želi spriječiti pojavljivanje novih ekonomskih poremećaja ili bar posljedice tih poremećaja na globalno gospodarstvo:

- Izmjena računovodstva revalorizacije cijena na tekuće tržišne cijene,
- Ponovni uvođenje pravila „uptick“,
- Bolje prikupljanje podataka,
- Promjena rascjepkanog ovršnog postupka,
- Ulaganje u financijsko opismenjavanje,
- Povećanje financijske transparentnosti i odgovornosti,
- Popravljanje, a ne ukidanje sekuritizacije,
- Reforma financijske regulative,
- Obraćanje pozornosti na imovinske balone, i
- Prihvaćanje odvažnog dugoročnog proračuna, odnosno fiskalna disciplina savezne vlade.

[23] Benolić, M.: „Svjetska ekonomska kriza: razvoj, utjecaj na Republiku Hrvatsku i subjektivni stavovi studenata“, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2012.g.

5 ZAKLJUČAK

Svjetska ekonomska kriza koja je pogodila svijet 2008. godine očiti je pokazatelj da ekonomska paradigma liberalizacije i sveopće deregulacije financijskog tržišta, a sve to radeći u nadi da je tržište samo sposobno da alocira sve resurse, nije "buletproof", te da ima očitih manjkavosti. Slom tržište nekretnina, a prije njega i „dot com" kriza, trebaju nam biti upozorenje za budućnost. Velike promjene već se događaju u vidu jače regulacije financijskih tržišta, kao i povećanje uloge države u tržišnoj igri. Brza propast, odnosno bankrot nekih od vodećih investicijskih banaka, kao i investicijskih fondova veliko su upozorenje ostalim sličnim sudionicima na financijskim tržištima da „mogu koliko hoće, ali ne mogu dokle hoće". Trenutno se svijet oporavlja od krize i polako opet ulazi u fazu razvitka nakon strmoglavog pada koji se dogodio 2008. godine, no budućnost je i dalje neizvjesna, minimalni rast svjetskog BDP-a na klimavim je nogama i nije bas uvjerljiv, no u svakom slučaju pozitivan trend djeluje ohrabrujuće. Tržište nekretnina u SAD-u polako se oporavlja nakon velikog kraha i cijene nekretnina polako rastu, no problem predstavlja veliki broj ovršenih domova, a posljedica tome i veliki broj osiromašenih ljudi. Trendovi nezaposlenosti i bogatstva u SAD-u su pozitivni i broj nezaposlenih je u padu.

Europa isto doživljava ekonomski rast, no ostaje upitno dali je taj rast posljedica gospodarskog rasta svih država ili se gospodarski rast događa zbog Njemačke koja je postala glavna ekonomska sila Europe i gospodarski motor iste. Veliki teret za Europu trenutno predstavlja velika geopolitička igra koju igraju SAD i Rusija oko Ukrajine, ali i širenja NATO pakta prema Ruskim granicama. Kao veliki igrač u posljednje vrijeme pojavila se Turska, koja, može se slobodno reći, ucjenjuje Europsku uniju s izbjegličkom krizom koja je veliki teret za zemlje EU. Izlazak Velike Britanije iz Europske unije još uvijek ima nepoznate posljedice na gospodarstvo Europe i one se tek trebaju manifestirati.

Nadalje, situacija u Hrvatskoj trenutno je pozitivna, očituje se kroz relativno veliki gospodarski rast u odnosu na proteklo razdoblje i predstavlja ohrabrujući podatak. No, politička situacija je jako napeta, izvanredni parlamentarni izbori koji nam predstoje u 9. mjesecu biti će prekretnica za Hrvatsku. Nakon dugogodišnje recesije i pada proizvodnje,

trenutno u Hrvatskoj BDP raste, kao i industrijska proizvodnja i izvoz što je dobar pokazatelj da je Hrvatska na izlasku iz gospodarske krize. Problem predstavlja to što gospodarski rast Hrvatske nije temeljen na gospodarskim promjenama i reformama u gospodarstvu, već je gospodarski rast rezultat svjetskih ekonomskih kretanja što govori da je Hrvatska ekonomski jako ranjiva zemlja. Vlada koja bude vodila državu sljedećih 4 godine morati će napraviti korijenite promjene i omogućiti da Hrvatska konačno krene naprijed, ali taj napredak mora biti temeljen na jačanju domaćeg gospodarstva koje će postati otpornije na vanjske poremećaje.

Potrebna je veća razina odgovornosti svih subjekata na financijskom tržištu i to je ključni čimbenik sprječavanja nastanka novih ekonomskih poremećaja. Naime, moralni hazard osnovni je problem današnjeg svijeta. Iako na prvu moralni hazard izgleda kao prejednostavan čimbenik koji bi spriječio nove krize, on se nameće kao najbitniji čimbenik. Naime, sva pravila igre, regulacije samo su kratkoročno rješenje, korumpirane elite uvijek će pronaći načina da zaobiđu ili ih ukinu kako nam je i povijest pokazala. Ljudska lakomislenost, sebičnost i pohlepa glavni su razlozi svih problema u svijetu. Uzalud sve ekonomske mjere, tržišta, „nevidljive ruke“ i ideologije kad ljudi gledaju kratkoročno i žele sebi prigrabiti što više dok to mogu, ne mareći za budućnost i posljedice. Jer ionako su sve krize u posljednjih 100 godina imale jednu važnu zajedničku karakteristiku da se profit za vrijeme prosperitetnih vremena privatizira od strane elita, a kad nastupi kriza onda svi snosimo posljedice.

U svakom slučaju, novi ekonomski poremećaji ne mogu se spriječiti i pojavljivat će se u budućnosti sigurno, no jedno je sigurno, unatoč svim krizama i recesijama svijet u globalu ide naprijed i razvija se.

LITERATURA

[1] BBC: Credit crunch to downturn, (dostupno na: http://news.bbc.co.uk/2/hi/7521250.stm), kolovoz, 2016.

[2] Benolić, M.: „Svjetska ekonomska kriza: razvoj, utjecaj na Republiku Hrvatsku i subjektivni stavovi studenata“, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2012.g.

[3] CNN: New Century files for Chapter 11 Bankruptcy, (dostupno na: http://money.cnn.com/2007/04/02/news/companies/new_century_bankruptcy/), kolovoz, 2016.

[4] Državni zavod za statistiku: Statističke informacije 2010., Zagreb, 2010

[5] EUROSTAT

[6] Foreign Affairs: The Great Crash – Roger C.Altman. (dostupno na: https://www.foreignaffairs.com/articles/united-states/2009-01-01/great-crash-2008), kolovoz, 2016.

[7] Federal Reserve Economic Data St. Louis Fed, (dostupno na: https://fred.stlouisfed.org/graph/?id=UNRATE), kolovoz, 2016.

[8] Federal Reserve Economic Data St. Louis Fed, (dostupno na: https://fred.stlouisfed.org/graph/?id=SP500), kolovoz, 2016.

[9] Grgić, M.,Bilas, V.: Međunarodna Ekonomija, Lares plus d.o.o. za poslovne usluge, 2008

[10] HNB: Godišnje izvješće 2010

[11] IMF: System Banking Crises: A New Database, Washington D.C., November 2008,

[12] Market Pipeline: Bringing Down Wall Street as Ratings Let Loose Subprime Scourage, (dostupno na: http://marketpipeline.blogspot.hr/2008/09/bringing-down-wall-street-as-ratings_25.html), kolovoz, 2016.

[13] Mlikotić, S.: Globalna i financijska kriza-uzroci, tijek i posljedice

[14] National Commission on the Causes of the Financial and Economic Crisis in the United States. 2011,(dostupno na: https://www.gpo.gov/fdsys/pkg/GPO-FCIC), kolovoz, 2016.

[15] The Wall Street Journal: J.P. Morgan Quintuples Bid to Seal Bear Deal, (dostupno na: http://www.wsj.com/articles/SB120635948382859081), kolovoz, 2016.

[16] US Treasury: Monlty Statement of the Public Debt of the United States , (Dostupno na: http://www.treasurydirect.gov/govt/reports/pd/mspd/2012/opdm012012.pdf), kolovoz, 2016.

[17] World Bank: Izvješće o konvergenciji Hrvatske s EU: Ostvarivanje i održavanje viših stopa gospodarskog rasta, Izvješće br. 48879- HR, 2009

[18] Zandi M., Financijski šok, Mate, Zagreb, 2009.

SLIKE

Slika 1. Kretanje kamatne stope FED-a 9

Slika 2. Postotak novoizdanih kredita koji su bili drugorazredni u razdoblju od 1999.-2008. 10

Slika 3. Kretnje broja kupljenih nekretnina 11

Slika 4. Stvaranje elektronskog novca 12

Slika 5. Kretanje broja kredita koji nisu uredno servisirani 13

Slika 6. Razina isplaćenih bonusa zaposlenicima financijskog sektora 13

Slika 7. Iz nosi bonusa u financijskom sektoru u usporedbi s plaćom prosječnog radnika 14

Slika 8. Smanjenje kreditnog rejtinga MBS-a 15

Slika 9. Utjecaj krize na sve važne pokazatelje bogatstva u SAD-u 16

Slika 10. Kretanje cijene nekretnina u SAD-u 17

Slika 11. Kretanje realnog BDP-a 18

Slika 12. Kretanje stope nezaposlenosti 19

Slika 13. Kretanje S&p 500 indeks-a 20

Slika 14. Kretanje javnog duga 21

Slika 15. Kretanje Grčkog javnog duga 24

Slika 16. Kretanje dugoročnih kamatnih stope za pojedine zemlje EU 26

Slika 17. BDP Hrvatske u doba krize 27

Slika 18. Industrijska proizvodnja Hrvatske u usporedbi sa odabranim zemljama 28

Slika 19. Komponente koje su utjecale na kretanje BDP-a 29

Slika 20. Konkurentnost Hrvatske u usporedbi s odabranim zemljama 30

TABLICE

Tablica 1. Kretanje BDP-a odabranih zemalja kroz godine krize 25

SAŽETAK

Velika ekonomska kriza pogodila je svijet 2008. godine, posljedice su bile dramatične i gospodarstvo svijeta doživilo je nagli pad. Okidač za krizu bilo je puknuće mjehurića tržišta nekretnina u SAD-u, a sve to zbog krize drugorazrednih hipotekarnih kredita. Deregulacija tržišta koja je se provodila u posljednja dva desetljeća manifestirala se kroz veliku financijsku krizu 2008. godine. Intervencijama država u financijski i realni sektor daljnji pad je zaustavljen, no stanje ostaje neizvjesno. Struka je ponovno u velikim debatama da li je potrebna veća regulacija i povratak državnog intervencionizma ili da se nastavi s trenutnom doktrinom uz manje korekcije ekonomske politike. Kriza u Europu došla je sa zakašnjenjem od godine dana u odnosu na SAD i manifestirala se kroz veliku dužničku krizu država članica Europske unije. Grčka, Španjolska, Portugal, Italija i Hrvatska nalaze se u velikim dužničkim problemima, no Grčka je ipak u najvećim problemima jer se nalazi na rubu bankrota i izlaska iz EU. Hrvatska situacija ipak nije isključivo rezultat velike financijske krize, već samo manifestacija onoga što je uporno bilo sakrivano „pod tepih“, a to je, veliki institucionalni problemi, veliki rast vanjskog duga, nepostojeća strategija razvoja itd. Trenutno se svijet, kao i Europa i Hrvatska nalaze na putu izlaska iz krize i gospodarsko stanje se popravlja. Ekonomske mjere koje će primjenjivati svjetski čelnici i vođe najmoćnijih država od povijesnog su značaja jer od njihove efikasnosti ovisiti će budućnost svjetske ekonomije.

Ključne riječi: financijska kriza, drugorazredni hipotekarni krediti, kriza, deregulacija, regulacija, dužnička kriza, financijsko tržište, tržište nekretnina.

ABSTRACT

The great financial crisis struck the world in 2008., the aftermath was a dramatic downfall of world's economy. Triger for the crisis was the burst of realestate market bubble in the USA, and all that because of the subprime mortgages crisis. Deregulation of the financial markets, that has been economic policy for the last two decades, manifested trough the great financial crisis in 2008. State intervention in financial and real economic sector prevented further downfall, but the future is uncertain. Experts again have a big debate about wich economic policy is the right one, is it the state interventionism, or should the world stick with the curent economic policy but with slight corrections. Europe got hit by the crisis with te delay of one year compared to USA, and manifested trough great debt crisis of European member states. Greece, Spain, Portugal, Italy and Croatia are in big debt problems, but the Greece situation is the worst because Greece is on the brink of bankruptcy and exit from the EU. Croatian situtation is not exclusively result of the great financial crisis, but only a manifestation of all the problems that were constantly been hidden „under the carpet“, and those were great institucionl problems, large increase in foreign debt, non-exsistent development strategy etc. In this moment, world, like Europe and Croatia are on the way out of the crisis and the economic situation is improving. Economic measures to be applied by world leaders and the leaders of the most powerful states, are of historical importance because of their effectiveness will depend the future of the world economy.

Key words: financial crisis, subprime mortages, crisis, deregulation, regulation, debt crisis, finacial markets, real estate market.